

O EXPLORAȚIE ARHEOLOGICĂ ȘI ISTORICĂ A JUDEȚULUI OLT¹

DE N. IORGA.

—o—

E o comoară ce a putut aduna din neglijatul județ Olt râvna profesorului I. Ionașcu, care l-a străbătut întreg, pogorând și la cea mai săracă din bisericuțe și adunând și bucata de hârtie cea mai puțin arătoasă. Când se gândește cineva la risipa sălbatecă, de fiecare zi, a urmelor trecutului — și aici „vânzarea cu chilogramul“ a Arhivelor —, va fi și mai recunoscător cui a venit la vreme.

Voiu urmări descoperirile, în cea mai mare parte cu totul neașteptate, ale harnicului cercetător.

La *Alunișul-de-jos* (turn de lemn, stâlpi de pridvor), note despre familia Belu, însemnare despre moartea lui Iosif de Argeș și despre „Tudorin“, care „a făcut price“ cu „Ispilat“, pandurii fiind „făcuți zob“ la Drăgășani (p. 3). Altă dată pentru moartea lui Iosif de Argeș (*ibid.* Pentru data însemnată de mine, izvoarele în [documente din *Biserica Ortodoxă*],

La *Buicești* (biserică din secolul al XVI-lea, prefăcută), cariera puternicului boier Radu al lui Mașil, de la începutul secolului al XVI-lea și genealogia boierilor cari au dat numele satului, cu larga presintare a lui Diicu, nepotul lui Matei Basarab și candidat la Domnie. Lipsește la bibliografie studiul meu din „Analele Academiei Române“. Și despre familia lui e vorba în documentele de la Cluj, publicate tot acolo. Și documente inedite.

Bisericuța din *Chilia* are o formă extrem de grațioasă.

La *Cioflanul*, mici boieri locali (bogată genealogie și documente, destul de vechi).

La *Cioroiu* inscripția intitulează pe Alexandru Ipsilanti: „Alexandru Nicolae“ (p. 35).

Se relevă vechimea, de la sfârșitul secolului al XIV-lea, a satului *Cereășov*, chiar lângă Slatina (v. p. 36). Se amestecă Buzeștii și mănăstirea Seaca a lor.

Firește, mult despre frumosul *Clocociov*, care păs-

trează cele două șiruri de arcade, brâul între cărămizi scoase pe muche, cu adausul, greoiu și strâmb, al unui pridvor mai nou; o parte din zidurile împrejmuitoare se menține. E o ctitorie a lui Mihai Viteazul (p. 39). Inscripția e a refacerii de către Buicești supt Matei Basarab, Diicu lăudându-se cu „zidirea cetății Târgoveștii“ (p. 41). Chipurile lui și soției, Dumitra, cu doi copii drăgălași și trei fete frumoase, poartă pe mâni biserica, avându-și *trei turnuri*, acum dispărute, și un pridvor înădit, și mai urât decât cel de astăzi (p. 43; v. și p. 44). *Se recomandă spălarea vechii picturi*, supt cea care se cojește (p. 43). Documente.

La *Colunești*, se reproduce, după d. Stoica Nicolaescu și după inedit (p. 55), povestea Armașului Antonie Grama, închis pentru trădare de Mihai Viteazul și reabilitat tot de el, „ca să-i plătesc Domnia Mea paguba lui și să nu port Domnia Mea blăstămul lui“ (p. 50). Tot acolo despre un document inedit falș al lui Mihai Viteazul (reprodus la pagina 53). Multe documente.

La *Comani* o ruină de biserică, fost schit din secolul al XVII-lea. Genealogia Comănenilor.

Frumoasă biserică, încă solidă cu toată lipsa acoperișului, la *Constantinești* (Costandinești) (p. 69). În ciuda inscripției de la 1818 (p. 68), liniile o arată a fi mai veche. Documente.

Oarecare eleganță de linii la biserica, mai nouă, din *Vițânești* (p. 80) Documente. Nume de zugrăvi din București: Anghel și Oprea, la 1795 (p. 82).

Curioasă forma bisericii din *Cornățel*, în care coperișul, cu un turnuleț ca pentru porumbei, se lasă ca o glugă peste un elegant pridvor cu fresce (p. 85). Ar fi de la începutul secolului al XIX-lea (*ibid.*).

La *Căzănești*, numit apoi Cucuieți, biserica e o injghebare mărunță și grosolană, de și stăpână era mănăstirea Hurezului. Documente, și din secolul al XVII-lea.

La *Deleni*, moșia lui Drăgușin, cunoscutul

¹ I. Ionașcu, *Biserici, chipuri și documente din Olt*, Craiova 1934.

boier din vremea lui Matei Basarab (frumoasă inscripție, pp. 93-4), biserica (p. 95), fără turn, are un frumos pridvor și un brâu simplu; proporțiile sânt elegante. Se păstrează piatra de mormânt, bogat împodobită, a lui Drăgușin, ctitorul (reprodusă la pagina 94). Cu totul remarcabilă clopotnița, cu două șiruri de arcade lombarde, tăiate de scurte liniuțe horizontale, și supt strașină trei rânduri de zimți (p. 96). Ctitorii, realist zugrăviți, la pagina 97. Genealogia familiei lui Drăgușin se presintă pe larg (p. 98 și urm.). Și legătura cu un negustor care vindea miere la Pitești (p. 102). Mai târziu își zic Deleni. Multe documente.

Biserica veche fusese schit; alături biserica, din 1802, a satului (pp. 116-8).

Curios numele satului, de arhaică origine, *Dienci*. „Dieanci“ (p. 118 și urm.). Îl interpretez după analogia Mehedinți, Dunărinți: Dieni, veniți din Diu-Vidin. Aici sânt boierii Rudeni, venind de la cunoscutul Logofăt Teodosie al lui Mihai Viteazul (fiu Vlad; „boieri putincioși“; p. 119). Biserică indiferentă (p. 122). Danie a Evangheliei greco-române din 1693 de abagiul Ispas (pp. 123-4).

Tot Rudeni la *Dobrotinet* (Dobrotin), unde a stăpânit Tudor Sulgerul, fratele lui Teodosie, al lui Chirca și Pârveu. Se arată că erau fiii logofătului — *deci tradiția de cărturărie pentru Teodosie, și cronicar*, — Gheorghe din Râmnic (din Corbi, de loc?), frate cu Ivan, cel fugit în Ardeal, care, acesta, tatăl Zamfirei și Velicăi, iubita lui Mihai Viteazul, era deci și el din Ruda (v. pp. 124-5). Banul Dobromir li era cumnat. Tudor, căsătorit cu o Stanca, are de fiu pe un Chirca (p. 125). Se amintește că Teodosie (cf. *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, XI, p. 53) isprăvisse fugind în Moldova (p. 125). O cruce frumoasă din Curtișoara (1633-4) e reprodusă la pagina 127. Biserica e însă banală, dar portretul lui Matei Basarab și al lui Constantin Ghica (p. 131) (nu rudă cu Domnii din această familie). Între documente, unul de pe la 1615, în românește, cu expresii ca „s'au rumănit la mine“, „după rumăniia ce s'au rumănit“ (pp. 134-5).

La *Drăgăneștii* Știrbeilor, biserica Vornicului Badea din veacul al XVIII-lea, rău prigonit, și cu închisoare, de Ștefan-Vodă Racoviță, pentru ca, scăpând, să-și arăte recunoștința față de Dumnezeu prin ridicarea bisericii Adormirii (pp. 137 și 145). Lăcașul e, azi, prefăcut. Notă despre Stanciu Logofătul, pribeag în Ardeal supt Mihnea-Vodă, p. 131, nota 2 Biografia lui Radu Știrbei, a lui Con-

stantin Știrbei, a lui Preda Milcoveanu, din același neam Știrbei (pp. 141-2). Multe documente.

La *Drăgoiești* se dau note despre succesiunea disputată a lui Neagoe Basarab (p. 153 și urm.), cu câteva îndreptări de cronologie în cunoștințele anterioare (și corectarea că la 1555 solia brașoveană la „nunta Voevodului“ nu e a acestuia, dar nu se poate nici a fetei lui; p. 161, nota; cf. și p. 165). Se urmează cu istoria Țerii-Românești și în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, pagini care vor trebui consultate. Pentru căsătoria Mariei, fiica lui Pătrașcu-Vodă, și p. 164, nota 4. Are ca fiu pe Postelnicul Radu Bidiviul din Drăgoiești (p. 164). Și despre Neacșa, mama Doamnei Stanca a lui Mihai Viteazul (p. 66), despre fratele ei, Dragomir (p. 167 și nota 2). Știri cu privire la Bucșănești, pp. 169-72, 174-5.

Biserica, din secolul al XVI-lea, păstrează frumoasele ei firide, supt hădul turnuleț modern (p. 173) (refacere în secolul al XVIII-lea; pp. 173-4).

Înnuntru, inscripția de la 15 Novembre 1531, de pe mormântul lui Dumitru, fiul lui Teodor Marele Logofăt (p. 174; acte despre dânsul, p. 209 și urm.): putea fi reprodusă. Ctitorii bucșănești din secolul al XVIII-lea, p. 175 (bună pictură). Autorul observă: „Supt stratul actual se conservă straturi mai vechi, care de bună samă vor fi păstrând urme de zugrăveli interesante“ (p. 176). La cărți, mănăstirea Dintr'un lemn apare în forma „Din un lemn“ (*ibid.*). Între documente, cel din Archivele Statului, de la 1526, pomește pe Tudor Logofătul și soția lui, Vlădaia, lângă fratele său, Manea Vornicul, și soția lui, Dumitra (ca element istoric, „deșugubina“ plătită de „boeri drăculești“) (p. 177). În notă, apare călugărița Samonida, soția lui Vlad Călugărul și mama lui Radu-Vodă.

La *Drăgoieștii-de-jos*, biografia colonelului Solomon (p. 182 și urm.). Fiu primit în oaste „în vârstă numai de șasă ani“; d-ra Elisa Opran, fiica lui Petru Opran, care a scris o interesantă broșură francesă despre expropriere, trăia până dăunăzi pe moșia ei, Ișalnița. Călătorie a autorului la acest sat din Dolj, unde află piatra de mormânt a lui Solomon, mort în 1843; și inscripția, din 1705-6, a bisericii, făcută de „jupan Pătru din Obeadin, Marele Armaș“; pp. 185-6 (la *Drăgoieștii de-jos*, inscripția dă toată cariera lui Solomon, cu decorațiile, menționând și ctitoria de la satul *Solomonești*, p. 187). Și note documentare despre satul oltean *Drăgănești*, „ce-i zice și Vineții“, unde era un schit, acum fără urme (p. 188 și urm.). În notă la pagina 192,

inscripția bisericii, noi, din *Tătulești* (de unde familia ministrului Titulescu, de fapt: Tătulescu). Urmează actele schitului. Aproape de Vineți e satul *Richicioara* (de la Răchită).

La *Dumitrești*, unde, în dosul greoiului pridvor adaus, și supt un urât coperiș de tinichea, terminat cu un turnuleț de hulubărie, se disting frumoasele linii, întrerupte de umflătura absidei adause, ale unei zidiri cu două șiruri de firide, despărțite printr'un brâu elegant, inscripția, nouă, pomenește pe vechiul ctitor, din 1608, Spătarul Rizea. Nu poate fi confusie cu Mirzea, de fapt Mărdovean, Mărzeștii acestui condottiere fiind apoi colonisați lângă Iași (cf. pp. 200-1). Despre Mărzea se puteau afla și alte știri în prefața mea la *Studii și documente*, IV.

La *Făgețel* (cf. Făgăraș), zdravănă biserică de la 1819, fără turn, cu frumoase coloane de pridvor și brâu cu cărămizile în zigzag (p. 202). Pomenirea zugravilor. Reproducerea modeștilor ctitori, p. 203. Note despre satul *Sopot*, p. 204, nota 1. Mențiunea „Istoriei universale“ a lui Florian Aaron, copiată de ctitorul Ioniță Bumbăș (pp. 206-7). Cu turn de lemn, mai înaltă, biserica de la Făgețelul din deal copiază pe cealaltă (p. 208). Semnalarea unui manuscris de Antologhiu musical datorit Basarabeanului Ghelasie († 1845), ucenic și urmaș al vestitului dascăl de cântări Macarie (pp. 213-4). Pentru școala lui Mitilineu, p. 215.

La *Floru*, care poate fi foarte bine cunoscut prin autobiografia unui fiu al satului, d. profesor I. S. Floru, proprietarii noi, din Epir, sânt din familia Balan-Caracostea (portrete ctitorești mai noi, p. 219). Biserica, așa de nouă (1836), se leagă de seria celor cu brăul între zimiți, ridicat în unghiu drept la pridvor, și cu turnulețele de lemn (p. 220).

La *Gâlmeia* (Crețești), unde a fost un schit, făcut de Maria Bălăceanu (la p. 223, nota, p. 224 și urm., notele, genealogia Bălăcenilor, din care ar fi fost de tăiat tot ce s'a iscodit mai târziu și tot ce a ieșit din imaginația lui Hasdeu). Biserica (p. 229) e însă o deplorabilă înjghebare modernă. Ar fi de căutat supt tencuielile de astăzi. Se enumeră bisericile ce atârnav de schit: la Bârsești (Balta Lungă), la Beciul.

Cu privire la satul *Greci*, autorul cercetează genealogia boierilor Greceni (p. 232 și urm.). O notă pe o carte numește pe Tudor: „Sardarul Tudorin Vladimir“ (p. 239, nota 4). Și știri despre familia Lenș, pp. 239-41. Biserica e însă de

la începutul veacului al XIX-lea și cu totul fără caracter (p. 241). Dar cuprinde piatra de mormânt a lui Balea, fiul lui Stan Greceanu, de la începutul secolului al XVII-lea. Cruce din 1613, ridicată de Badea, soția Neacșa, și fii, Neagul, Stan și Calotă (pp. 242-3). În discutarea unei moșteniri se arată că soțul a venit fără nicio avere: „călare pe cal“ (p. 237). Multe acte nouă.

La *schitul Greci*, se adaugă la genealogia Grecenilor (p. 250 și urm.). Biserica, din secolul al XVIII-lea, e înlocuită.

La *Ibănești*, biserică de lemn, cu frumoși stâlpi de pridvor supt căciula unui vechiu acoperiș de șindilă, e din secolul al XVIII-lea. Interesați ctitori țerani (p. 258). „Decorul de arbori și scene biblice“ al picturii „pline de stângăcie și naivitate“ merită de sigur a fi fotografiat. În anexele documentare, mențiunea egumenului tipograf de la Govora, „Meletie Machedonschi tipograful“, într'un act de la Matei Basarab, 1634 (p. 259). Și unul de la același Domn, pentru un „dărăbanț“ (1635) (pp. 259-60).

La adause, p. 266, *ερδενβοδ* trebuie să fie „Cernenvod“ (Cernavoda). Se rectifică genealogia cărturarilor frați Greceni, Radu și Șerban, cari nu pot să fie feciorii lui Tudor Șătraru din Greci (pp. 268-9).

Din presintarea acestor monumente rezultă următoarea caracteristică:

Într'un județ strâns în jurul vadului Slatinei, prin care Domnii din Argeș aveau legături cu formațiunile politice de dincolo de Olt, rămășița a împărțirii în două a țerii „Olt“ în afară de Oltenia, se lasă lume din sus, care întemeiază sate ale căror nume pomeneșc pe colonizatori, și se suie de la Dunăre elemente, în parte și slave, chiar de prin părțile Diiului-Vidin. Boieri își fac sălașele mai ales de la sfârșitul secolului al XVI-lea. Ei ridică mai mult modeste schituri, o singură adevărată mănăstire la Clocociov, în care numele, așa de străin în aparență, pare a veni, pe calea cărturarească, de la „clocot“, deci de la cine știe de bulboacă a Oltului vecin (Cireășovul e locul cu cireși, *cerăș*). Vechiul stil nu se menține însă, și se impune al lui Matei Basarab, care se prelungește în veacul al XVIII-lea și încetează odată cu sărăcirea completă a vechilor răzeși.

D-lui I. Ionașcu trebuie să-i fim recunoscători pentru că, fără misiune oficială, cu propriile sale mijloace, a făcut îndelungatele sale explorații, așa de bogate în folos științific.